

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜR

AYLIK DERGİ

Sayı: 521-522

Yıl: XLIV

EYLÜL-EKİM 2006

TÜRK KÜLTÜRÜ

Yayın Ta.: Kasım/1962

Yayımlayan:

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ

ARAŞTIRMA

ENSTİTÜSÜ

Kuruluş Ta.: Ekim 1961

İmtiyaz Sahibi:

Prof. Dr. Dursun YILDIRIM

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Bahaeddin

YEDİYILDIZ

Fiyatı: 6.00 YTL

Yıllık Abonesi

(2006 yılı için)

36.00 YTL

Yurtdışı:

- \$ 40.-

- € 30.-

Abone bedeli, 171.379

numaralı posta çeki

hesabına yatırılabilir.

Ödemeli gönderilmez.

Dergiye gönderilen yazılar

basılısın basılmasını iade

edilmez. Dergideki yazılar

kaynak gösterilerek alınabilir.

Makalelerdeki fikirler imza

sahiplerine aittir.

İdare ve yazışma adresi:

BAHÇELİEVLER

SONDURAK

17. SOKAK. NO.38

06490 ANKARA

Tel: 213 31 00 Faks: 213 41 35

e-posta: tkaedernegi@hotmail.com

Mizanpaj: Siyasal Kitabevi

Tashih: Leylâ AKSU

Yayın Türü: Yaygın Süreli

Tasarım-Dizgi-Baskı :

Siyasal Kitabevi Tel: 320 45 10 pbx

Cebeci/Ankara

Basım Yeri: Cem Web Ofset

Alınteri Bulvarı No: 29 Ostim/Ankara

Tel: 385 37 27

Basım Tarihi: 31-01-2007

İ Ç İ N D E K İ L E R

Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü'nden

TKAE.....257

Millî Aklın Bir Tezahürü Örneği Olarak Sultan II. Murad'ın

Oğlu İkinci Mehmed ile Tartışması

Prof. Dr. Süleyman Hayri BOLAY.....260

Bazı Çingiz Yasalarının Tarihi ve Sosyal Dayanakları

Prof. Dr. Saadettin GÖMEÇ.....271

Osmanlılarda Savaş Kavramı ve Yönetimi

Yard. Doç. Dr. Temel ÖZTÜRK.....282

"Hoşgör Köftecisi" Öyküsünün Metin Merkezli

Dilbilimsel Eleştirisi

Yard. Doç. Dr. Çimen ÖZÇAM.....301

Tahsin Yücel'in Öykülerinde İnsanı Sonsuza Taşıyan

Kapı/Ölüm Temi

Arş. Gör. Veysel ŞAHİN.....307

Bibliyografya:

Ardanuç ve Çevresinde Sülale Adları, Ülkü Önal,

Matsa Basımevi, 1. Baskı, Ankara, 2006, s. 128

Yard. Doç. Dr. Ercan ALKAYA.....318

TAHSİN YÜCEL'İN ÖYKÜLERİNDE İNSANI SONSUZA TAŞIYAN KAPI/ÖLÜM TEMİ

Veysel ŞAHİN*

Sanat, insanın kendini yeniden yarattığı farklı bir iklimdir. Tahsin Yücel, öykülerinde kendi mizacına göre yarattığı bu farklı iklimleri okuyucunun kulağına farklı bir şekilde fısıldar. Öykülerinde ölümü büyük bir değişim ve dönüşümün tetikleyicisi olarak gören Yücel, insanı ölümle diriltir. Yazara göre ölümle diriliş, insanı farklı şekillerde zamana yenilgiden kurtarmadır.

İnsan, varlık ile yokluk arasında kendini aşan bir canlıdır. İnsanın bu yönü, onu diğer varlıklardan ayırarak, onun ölümün ötesine geçmesini sağlar. Çamuroğlu “İnsan varlık ile yokluk arasında bir salınım giriyor”¹ diyerek, insanın, varlığını yokluğa çekmesinin arkasındaki sebepleri ortaya koyar.

İnsanın ölümle yüzleşmesi, insanın doğumu ile başlar. Doğum, ölümle buluşmanın başlangıcını ifade eder. Dünyaya ölmek üzere gelen insanoğlu, ölümü acı bir çılgılık olarak anımsar. Bunun sebebi, ölümün insanları oturduğu yerden alarak, başka yere, başka bir boyuta taşımasıdır. Kişi kendi varlığını, dünyada ebedileştirmek için ölümle durmadan savaşıyor. Fakat ölüm, insanın yaşayacağı kaçınılmaz gerçektir.

Tahsin Yücel'in öykülerinde ölüm, insanları kaçınılmaz sona götüren trajik bir olaydır. Yazar, ölümü bir taşınma olarak algılar. Ancak yazar taşınmadan çok, taşınmanın nedenleri ve sonrasını irdeleyerek ölümün insan üzerindeki psikolojik ve fizikî değişimlerini açıklığa kavuşturmaya çalışır. İnsanın trajik bir şekilde dünyadan kopuşu, zamanın insanı ölüme taşımasıdır. Çünkü zaman, ölümün en büyük dostudur. Yazar, zamanın elinde yıpranan yüzleri ölümle tekrardan anımsamaya çalışır.

Yazar, *Bir Küçük Resim*, *Haney Yaşamalı*, *Benlem*, *Akça Gölge*, *Sisli Ses*, *Önu*, *Dizge*, *Öteyaşama*, *Dönüşüm*, *Giz*, *Ötesi*, *Oğul*, *Büyükbaba*, *Ağalar ve Beyler* ve *Oğuzlama* adlı öykülerinde ölüm temasını işler.

Yücel, ölüm temasını *Haney Yaşamalı* ve *Ben ve Öteki* adlı öykü kitaplarında aktif bir metafor olarak ele alır.

* Arş. Gör., Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Reha Çamuroğlu, *Dönüyordu*, Om Yay., İstanbul, 1992, s.62.

Haney Yaşamalı adlı öykü kitabındaki *Bir Küçük Resim* adlı öyküde, ölümün geride bıraktığı izler, yazarın açıklamalarıyla yeni bir duygu evrenine dönüşür. Yazar, ölümü bir geçiş, bir dönüşüm ve bir sıçrayış anıdır. Ölümün insanı bu dünyadan öteki dünyaya taşıması, hayatın gerçek yüzünü insanın vücuduna serpiştirir.

“Emekli lise müdürü Zekeriya Bey’in dünyasını değiştirmesi, silik bir öğrencinin okuldan ayrılması, sıradan adamın bir kenti bırakıp başka bir kente gitmesi gibi bir şey oldu. Yalan değil, evinde iki gün ağlayıp sızladılar ama gözyaşlarının, acılı sözlerin, üzgün üzgün boyun bükmelerin gösteriden başka bir şey olmadığı çabuk anlaşıldı”².

Yazar, Zekeriya Bey’in ölümünü, bir taşınma olarak görür. Ölümün sıradan bir olaya dönüşmesi, yazarın ölümü kucakladığını gösterir. Ölüm, yazar için insanı usulca bu dünyadan ayıran bir görüngüdür. Ancak insanın silik bir kişiliğe büründürülmesi, ölümü güçlü kılarken, kişiyi aciz bir varlığa dönüştürür. Yazar, ölümü hayat ve insan karşısında yücelterek geçişin, taşınmanın sıradan bir olay olduğunu anlatmaya çalışır. Ölüm, Zekeriya Bey’i bir kentten diğer kente taşıyarak, onun varlığını sürekli kılar. Ölümün insanı sürekli kılışı, yazarın ölümden sonraki yaşamı kabullenmesindendir. Terk edilen dünya, kendisinden daha güzel bir âlemle insanın yeniden karşısına çıkar. Geçici olarak oturma yeri haline getirilen yaşam, büyüsi yitirildiği için insanı siler. İnsan, bu silinmişliğin karşısına ancak ölümle karşı çıkar. Her karşı çıkış bir kopuşu, bir ayrılışı peşi sıra getirir. Ölüm, insanı somut bir kentten alarak, soyut bir kente taşır. Bu kentler arasındaki iletişim, ölüm olgusu ile sağlanır. “Soyut âlem olan yukarı âleme göre sadece bu âlemin gölgemsi ve gelip geçici bir varlık taşıması değil; yukarı âlemin de her şeyden münezzeh olan İlahî Zât’a göre gelip geçici olması söz konusudur”³ İlahi yaratan için, insanın oturduğu her iki âlem de geçicidir. Geçici olmayan tek şey, Yaratan’ın kendisidir. Zekeriya Bey’in ruh ile beden arasındaki ilişkisinin kopması, onun, dünyadan silinmesine neden olur. Erkan Yar, “Ölüm fenomeni, ruh ile beden arasındaki arızı ilişkinin sona ermesine neden olur”⁴ der. Buradan hareketle Zekeriya Bey’in taşınması, bu ilişkinin kopması sonucunda gerçekleşir. Ancak yazar, Zekeriya Bey’in ölümüne bir bitmişlik, bir yok oluşluk gözüyle bakmaz, her insan gibi yaşamın büyüsunü tatmak, ölmek anlamına geldiği için yazar, ölümün sıradan bir olgu olduğunu vurgular. Yazara göre ölüm, yaşamın son durağıdır, ancak amacı değildir, sonu, bitmişliğidir, ancak asla konusu değildir. Çünkü geride kalanlar yaşama dört

² *Bir Küçük Resim*, s.44.

³ Nasrullah Pürcevâdi, *Can Esintisi /İslâm'da Şiir Metafiziği*, İnsan Yay., İstanbul, 1998, s.54.

⁴ Erkan Yar, *Ruh-Beden Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2000, s.88.

elle sarılır. Eğer yazar için ölüm son ve amaç olsa idi Zekeriya Bey'in yakınları yaşamın işleyişine baş kaldırması gerekirdi. Oysa yazar, ölümü bir amaç olarak görmediği için geride kalanlar yaşama sıkı sıkı bağlanır. Yücel, kendi varlığını ölümle çoğaltan bir yazardır. Kahramanlarını ölümden uzaklaştırma yerine ölümün kucağına iter. Bu da gösteriyor ki yazar, ölümü bir hastalık, bir yok oluş olarak algılamamaktadır.

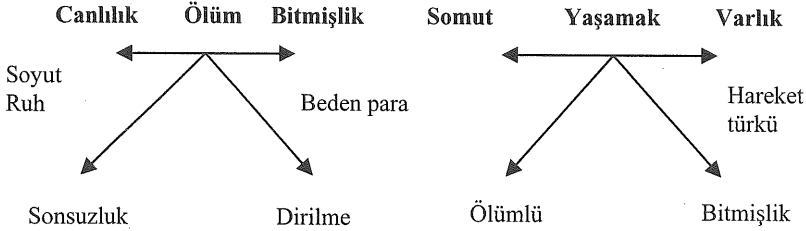
Haney Yaşamalı adlı öyküde yazar, ölüme başkaldıran bir kimlikle karşımıza çıkar. "Haney yaşamalıdır!" diyerek bir gerekliliğin altını çizer. Haney'in ölümü, beden olarak onu bu dünyadan taşımıştır. Ayrılık anında kişinin çıkmazları ölümü zifiri bir karanlığa dönüştürür. Çünkü ölüm karardır. Yaşam ise aydınlıktır. Haney aydınlık olandan, karanlık olana doğru yürür. Ancak geride bıraktığı miras, ölümün insanları yok etmesine karşı bir duruş sergiler. Yazarın, insanları tekrardan diriltme arzusu, ölümünün insanlar üzerinde bıraktığı sihirli etkiden kaynaklanır. Mevlana, "Dirilme gününün gelmesine şart, önce ölmektir"⁵ diyerek, ölümün insana sunduğu kaçınılmaz sonu dile getirir. Yazar, Haney'i dünyada ebedî kılmak arzusundadır. Bunu da anlatıcı konumundaki kahramana söyletir. "Haney öldü. Ama ben "yaşayacak" diyorum var gücümle, "yaşamalı" diyorum. Bunu söylerken de ölümden sonra diriliş dedikleri, öbür dünya dedikleri kavramlar, cennet, cehennem gibi masallar aklımın ucundan bile geçmiyordu. Ben kendimi bildim bileli böyle şeyler üzerine kafa yormaya yanaşmadım. Bu dünyanın sorunları yeterdi, çözemeyeceğimi önceden bildiğim sorunlar üzerinde kafa patlatmam budalalık olurdu"⁶.

Yazar, ölümünden sonrasını sorgulamayan, ölümü bir taşınmanın ötesinde gizli bir fenomene dönüştürür. Ölüm, insanların idrakinin alamayacağı kadar büyük bir dünyanın insanı çağıran sesidir. Yazar, bu yüzden kendi inançlarını yargılamak yerine, onları basit ve düşünmeye değmeyen bir olgu olarak algılar. Ölümden korkmama ve ölümü umursamama, kahramanın benliğine iyice sinmiş bir durumdadır. Oysa korku, ölümü büyüten en büyük fenomendir. Ölüm korkuyla beslendikçe, insana verilmek istenen mesaj anlamlı hale gelir. Cenneti ve cehennemi düşünmeyen bir kişi kendini çatışma alanlarının dışında tutan bir yapıya kişiliğe sahiptir. Oysa hayat, ölüm ve dirilme ile gerçek ve anlamlı yapıya kavuşabilir. Haney'in ölümü, bedensel bir ölümdür. Ancak yazar bedensel ölümü, yaşamın sıradanlığı sayar ve onu, ölümün insanı basitleştiren yapısından kurtarmak ister. Dirilmenin olması ölümle gerçekleştiği için yazar, Haney'i tekrardan diriltmeye çalışır.

⁵ Yüksel Kanar, *Mevlana C. Rumi/ Eserlerinden Seçmeler*, Mopa Kültür Yay., İstanbul, 1992, s.40.

⁶ *Haney Yaşamalı*, s.63.

“Ben, Haney yaşamalı derken, yeryüzünde insanların arasında olmasa da dilinde, belleğinde, türküler gibi, kitaplar gibi yaşaması gerektiğini belirtmek istiyorum. Haney dilden dile dolaşmaya, övülmeye değer bir kadındır”⁷.

Yazar, insanın bedensel ölümünün muhakkak bir zaman dilimi içerisinde olacağını ifade ederek, insanın dünyadan ayrılışının gerekliliğini dile getirir. Ölümü bedensel bir son olarak görse de ölümün aslında insanı ölümsüzleştirdiğini belirtir. Çünkü hiçbir insan, yaşamadan önce ölmez. Bunun nedeni, insanın zamana hükmedememesinden kaynaklanır. Ne geride kalan zaman, ne de önceden yaşanılmış zaman, insanın kendisine ait değildir. İnsan, ruh ile beden iletişimime geçtiği andan itibaren yaşam ile ölüm arasında bir çizgide zamanı yiyerek bitirir veya bitirmek mecburiyetinde kalır. Yazar, zamansızlığın kıskacında ölümün yüzünü sıcak bir fenomene büründürür. Bunun sebebi, ölümün içten bir kabulleniş olmasıdır. Ölen insan, yazara göre yaptıkları ile veya dönüştükleri ile ölüme karşı durur. Öyküde Haney’in türküler ve kitaplara dönüştürülmesi onun ölümsüzlüğü tatması gerekliliğinin altını çizer. Eğer insan, sese veya yazıya dönüşürse, ölüm bedensel olarak gerçekleşir. Ancak asla ölen kişi insanların belleğinden silinmez. Ölen insanın belleklerde diri tutulması, anıların, yaşanmışlıkların ve yaşanılacakların devamlı iletişim içinde olmasını sağlar. Yazar, bu yüzden Haney’i türküye ve yazıya dönüştürerek, onu ölümsüzleştirme çabasındadır. Böylece “ölüm, kötü ve korkunç bir son olmaktan çıkar”⁸. Bir dönüşümün, bir sonsuzluğun adı haline gelir.

İnsan, dünyaya tıpkı Haney gibi yaptıklarıyla tutunur. Haney’in fahişe olması, onun ölüm ile arasındaki uzaklığı tezat bir şekilde ortaya koyar. Hanay’ın geçimini bedenini satarak kazanması, ona emanet edilenleri kötü yolda kullandığını gösterir. Ancak yazar, Haney’in yaşarken insanlara yardım edişini, (gençlerin erkeklığe ilk adımlarını atmalarını sağlarken) kendini bedensel ve ruhsal bir yangının içine çekiş olarak görür. Yokluk, insanı ölüme bedensel olarak yakın kılar. Bu yüzden Haney, öbür dünyasını ve ölümü dü-

⁷ Haney Yaşamalı, s.63.

⁸ Ramazan Korkmaz, “Derviş ve Ölüm Romanı Üzerine Bir Deneme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.3, S. 2, s.225-243, Elazığ, 1989, s.226.

şünmek yerine, gençlere ilk cinsel deneyimlerini kazandıran soğuk ve karanlık bir geceye dönüşür. Onun soğukluğu, geleneksel değerleredir. Ancak etrafındaki insanlar ve Uluk Osman, Haney'in yaşamdan koparılmayacak kadar değerli bir insan olduğunu düşünür. Ölümden sonra bir yok oluşu ona yakıştırmazlar. Yazar, zıtlıklar yumağını bedensellik ve ölüm üzerine kurarak, hayatla insana sunulan savaşın ölümden sonra da devam ettiğini belirtir.

“Haney'in durumu daha mı aykırı? Sonra, bir şey söyleyeyim mi size: Orospular ucuzladıkça iyileşir. Haney ucuz olduğu kadar da iyiydi. “Pahalı olsa hava atardı” demeyin olmazdı. Piyasayı on beş kuruştan yirmi beş kuruşa hatta elliye yetmiş beşe çıkarabilirdi pekâlâ. Ama o bunu yapmamıştı”⁹.

Yazar, kahramanı ölümün karşısına fizikî bir şekilde çıkararak, okuyucuyu ölümle tek başına bırakır. Bir orospunun ölümsüzleştirilmesi aslında yazarın dünya görüşünü yansıtır. Çünkü ölüm karşısında bütün insan eşittir. Ölüm ister zengin olsun, ister fakir olsun bütün insanları kucaklar. Ancak insan, dünyada yaptıkları işler ile gideceği yerde ağırlanır. Bir orospunun kendini insanlığa adanması, hayatın gerçeğini yansıttığı gibi zıtlığını da yansıtır.

Kavramsal açıdan soyut ile somutun mücadelesine dönüşen öykü, ölümün insanı soyut bir şekilde yeniden zihinlere kazınması ile trajik bir döngüye dönüşür. İnsana kendisine ait olmayan bir yaşamın sunulması, yaşamın gerekliliklerle dolu talihsiz sonun da kavranmasını gerektirir.

Öyküde ölüm zıtlıkların uyumu ile kendini büyütür.

Yazar için ölüm, yaşamın anlamlı kılınmasını sağlayan en önemli unsurdur. İnsanların yaptıkları her şey ölümle yeniden dirilir.

Yazar, ölümün sürekliliğini ve insanın üzerinde yaptığı değişimi şöyle ifade eder: “Ölümüne gülenler bile çıktı. Oysa ölüm derler bunun adına, bugün onu bulduysa yarın seni bulur, bir bakarsın iki eli yakandadır. Ölüme gülünmez, ölüm alaya alınmaz, hele böyle bir ölüm, böyle bir insanın ölümü hiç alaya alınmaz”¹⁰.

Yazarın ölümle ilgili düşüncelerini belirttiği bu paragrafta “ölüm, insana usulca sokulan ve ne zaman insanın karşısına çıkacağı belli olmayandır. Çünkü insan, ölüm karşısında zavallı bir aktördür ve herkes bu oyunu oynamak zorundadır”¹¹. Bu oyunun insan tarafından nerde ve ne zaman oynanacağı meçhuldür.

Yazar, ölümün kaçınılmaz bir son, insana yetişen tek şey olduğunu vurgulayarak, sıranın her an kendisinde olduğunu farkındadır. Yazar, ölümü insanı kuşatan bir çembere benzetir. İnsan nereye giderse gitsin, hep bu

⁹ Haney Yaşamalı, s.64.

¹⁰ Haney Yaşamalı, s.64.

¹¹ Veysel Şahin, “Ötekileşen Küçük Adam”, *Ada*, S. 6, s: 47-51, Trabzon, 2006, s.50.

çemberin içindedir. Bu yüzden ölüm kuşatması altında olan insan, ona isyan etmekle belki ikinci defa ölmektedir. İnsanın ölümle alay etmesi, ölümü sonsuz kereler yaşamasındandır. Çünkü ölüm, asla insanla alay etmez. Yazar bunun farkındadır. Yazarın ölümün farkında oluşu, onu içten içe kırbaçlar. Bütün insanlar bu kırbacın sesini içlerinde duyar. Bunun nedeni ölümün insanların mayasında olmasından kaynaklanır. Montaigne bunu şöyle ifade eder: “Ölmek yaratılışınızın koşuludur; ölüm sizin mayanızdadır”¹². İnsanın kimyasında büyüyen ölüm, insana kendi beni kadar yakındır. Bu yüzden kişi, ölümle asla alay etmemelidir. Özellikle Haney’in ölümü ile bu durum iyiden iyiye trajik bir sahneye dönüşerek, insanları zamansal bir yok oluşa çeker.

Akça Gölge adlı öyküde yazar, ölümü hazin bir ayrılığın başlangıcı olarak görür. Ölümün insanları birbirinden ayırması, ölümün soğuk yüzüdür. Ölüm bir kopuştur. Kopuş anında insanlar korkarak, kendi içlerine veya sevdiklerine dönerler. İnsanın sevdiklerine dönüşü, ölümden bir kaçıştır. Ancak insan ne kadar kaçarsa kaçsın “bütün bekleyişlerimiz gerçekte ölümü karşılamak içindir”¹³. İnsanlar, ölümü sadece yaşlandığında beklenmez. Bekleyiş ezeldir, başlangıcı bekleyenin kendisidir. Yazar ölümü, bekleyişi kemiren kurda benzetir.

“Bizim oraların da köylerinde, gelinlerin, gelinlik kızların saçları ta bellerindeydi. Gür olurdu, yumuşak olurdu, güzel olurdu. Ama ölüm aç kurtlara benzerdi, ne gelin bilirdi ne gelinlik kız, kapıp kapıp götürürdü. Yürek durup, ölü gelin yatağında yatarken, gür saçları diri diri yüzüne düşerdi. Teneşirde sabunlarla yununca diri saçlar bütün bütün gürleşirdi, ele avuca sığmazdı”¹⁴.

Yücel’e göre ölüm, bir aç kurttur. Ölümün doyumsuzluğu onun sürükleyici özelliğinden kaynaklanır. Ölüm, insanları merkezine doğru çektikçe, açlık hissi hiçbir zaman dinmez. Onun tokluğu yine kendisidir. Genç, yaşlı demeden insanların ruh ve bedenine yapışan ölüm fenomeni, dünyada yaşayan bütün canlıların özünü kemirir. Yazarın ölümü aç bir kurda benzetmesi, ölümün insanlar üzerine yaptığı gizli baskıdan kaynaklanır. Ancak gençlerin ve gelinlik kızların ölüm tarafından tüketilmesi, yazarın ölüme başkaldırmasına neden olur. Her genç ölüm, insanlık için trajik bir olaydır. İnsanlar, ölümü hiçbir zaman genç insana yakıştırmaz. Yazar burada toplum adına konuşarak, gençlik ile ölüm arasındaki uyumsuzluğu ortaya koyar. Toplumu-muz ölümü yaşlılıkla insana yakıştırır. Yaşlılık, insanların zihninde her zaman ölümle birlikte anılır. Oysa gençlerin ölümü, ölümün insanı erken yaşta yiyip tüketmesi anlamındadır.

Ölümün, insanlar karşısında eşitleyiciliği, zamanın soyut bir işleyişe dönüşmesini sağlar. Zaman, her şeyden önce insanın yaşamının kendisidir.

¹² Montaigne, *Denemeler*, Çev.: Sabahattin Eyüboğlu, Cem Yay., İstanbul, 1997, s.146.

¹³ Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, Şule Yay., İstanbul, 1998, s.50.

¹⁴ *Akça Gölge*, s.117.

Zamanın genç yaşta bir insan için tükenmesi, ölümü daha da trajik bir yapıya dönüştürür. Genç olarak ölen gelin, hayatın bütün güzelliklerini de kendisi gibi alıp mezara taşımıştır. Taşıma işlemi, karanlık ve ıstırap vericidir. Çünkü ölüm, insana derin ıstıraplar verir. Bu ıstırapın sebebi, ölen insanın dünyayı bedensel olarak terk etmesindendir. Geride kalanlar, ölen insanı sonsuz bir yolculuğa uğurlarken hem ayrılmanın hem de geride bırakılmışlığın acısını içlerinde duyar. Öyküde sevgilinin saçlarının kesilerek alınması, âşık ile maşukun sevgilerini ölüm karşısında diri tutma arzularındandır. İnsan, öleni yaşatmak için onu ya bir nesneye dönüştürür ya da ondan bir parça alarak ölüm karşısında direnir. Bunun nedeni ölümün her şeyi anılara, unutulmuşluklara gömmesinden kurtarma çarpınışlarıdır.

“Duyuyorum; taramak gelirdi yaşayanların içinden günlerce, gecelerce taramak gelirdi. Dipleri saçların toprak olmasını istemezdi. Kesip alır, saklardı, ikide bir bohçasından çıkarır, öper, koklar, ağlardı, bazı bazı güldükleri de olurdu. Geçmişler saçlarla geri gelirdi, zaman yön değiştirdi, çok şeyler görürlerdi”¹⁵ (Akça Gölge: 118).

Saçlar, ölen kimsenin insanın zihninde tekrardan doğmasını sağlayan bir semboldür. Saçların taranması, topraktan arındırılması, ölümü kabullenmeyişi, insanın kendini zamanın ve ölümün elinden kurtarma çabasıdır.

Ölümün bir diğer yüzüyse ölen insanın, geride kalanları da öldürmesidir. Ölen kişi eğer uğrunda can vermeye değerse, geride kalan insan, bedensel bir ölüme doğru yürüyüş geçer. Etrafındaki insanlarla iletişimlerini kopararak, ruhsal bir ölüm yaşar. Ruhsal ölüm, kişinin yaşarken çökmesine neden olur.

“Avşaroğlu gençliğinden beri burada böyle kapalı... Gözleri yaşardı, “Karısı öleli beri böyle işte” dedi. “Karısı öldü öleli burada kapalı... Kimsele vermedi ölünce. Dört gün mü beş gün mü bilmem, ölünün başında bekledi, yemeden, içmeden, deli gibi. Gözlerini göğe dikip anlamsız şeyler mırıldanıyordu”.

Avşaroğlu’nun içine düştüğü durum, ölümün geride kalanlar üzerindeki ezici durumunu gösterir. İnsan, ölüm karşısında aciz kaldığı için değişen durum karşısında sadece elem duyar. Elem ise insanı dış dünyadan koparan acı bir çılgıktır.

Önü adlı öyküde yazar, ölümün soğuk ve buzlaştırıcı yanını ortaya koyar. Yazar ölümü, insanlara sokulan bir buzdağı gibi düşünür. Yaşamın sıradanlığına acı bir çılgık olarak saldıran ölüm, insanları soğuk, boyutsuz varlığa dönüştürür. Ölümün soğukluğu, beden ateşinin sönmeye ile insanları buzdan bir gemiye dönüştürür.

¹⁵ Akça Gölge, s. 118.

“Kadın ‘Memedali! Memedali!’ diye haykırmakla kalıyordu, başını kaldırıp bakmıyordu bile Memedali’ye. Bir de ölünün taşlaşmış yüzünü öpüyordu, durmadan. Durmadan çırpındığı için, ölü de çırpınır gibiydi ama başka türlü, tüm bedeniyle, kalçadan bükülmüş bacakları bir yerde, bir havada. Ölü olan Memedali’ydi sanki donmuş gibi duruyordu karşılarında”¹⁶.

Memedali’nin ölüm karşısında korku duyması, kişinin kendini ölüme yakın hissetmesindendir. Ölümü beklemeyen veya onu görmezden gelen insan, ölümü bir taşlaşmaya benzetir. Memedali’nin olduğu yerde donması ve korkması, ölen Memedali’ler ile ruhsal bir bütünlük kurmasındandır. Ölen insanları gören Memedali, ruhsal bir daralmanın eşğine gelir. Jung: “Ruhumuz yeterince geniş değilse, nesneminin büyüklüğü ile asla baş edemez”¹⁷ diyerek, ruhun ölüm karşısında büzülererek, nesne ve beden karşısında aciz bir duruma düştüğünü belirtir. Memedali ruhsal bir daralma yaşar ve bu yüzden ölen kişilerin bedenlerini büyük bir taş benzettir. Yazarın, ölümü Memedali’nin gözünde taş benzetmesi, ölümün insanları taşlaştırdığının bir kanıtıdır. Yazara göre ölüm, insanın taş dönüşümüdür. Taş soğukluğu ve cansızlığı ile ölümü iyiden iyiye kımıltısız bir duruşa götürür. Ölen insan da bütün sıcaklığını yitirerek, sabit bir görünüme dönüşür. Sabitlik, ölümü çağıran en büyük göstergedir. İnsan, hareketleri ve sıcaklığı ile ölüme meydan okur. Sıcaklığın ve hareketliliğin olmadığı bir bedende ölüm ve uyku ikiz bir kardeş gibi dolaşır.

Yarpızlı’nın, dostu Karadede’yi mezarlığa taşıdığı sıradaki ölüm ile ilgili düşünceleri, ölüm yolculuğunu uğurlanan insanların, üzerindeki derin etkisini gösterir.

“Bir ölü mezarlığa götürülürken, çok olağan bir iş yapar gibi şaşırtıcı bir hafiflikle gider, tabuta omzunu verir insan, bir süre taşır, sonra aynı hafiflikte bir başkasına bırakır yerini. Tabuttaki bir yoksul ölüsü değilse, fazla fazla bir saniyelik iştir bu. İnsan, bu kısa sürede, omzunda bir ölü taşıdığını düşünse bile ürpermez, çünkü tabutun paylaşılmış ağırlığı bizim ölüm düşüncemizle oranlı olmadığından mıdır nedir, ölmüş bir insanı taşıma duygusu hele ilk duyuluşu da değilse, kolay kolay omuzlardan yüreğe inmez... Karadede evin avlusunda teneşirde yunurken, kefenine sarılırken Aşağı Camii’nin önünde namazı kılınırken, eller ve omuzlar üstünde ağır ağır Gariplik’e doğru ilerlerken, Gariplik’te aynı usta eller üstünde mezara inerken, Yarpızlı hep aynı biçimde, sessiz sessiz ağılıyordu”¹⁸.

Ölüm, Yarpızlı’nın ve Karadede’nin dönüşümüne etki eden en büyük unsur olarak karşımıza çıkar. Ölümün insanın yüreğine inşi, zamanla sıradanlığa dönüşür. Ölen insanın tabutunun omuzlarda taşınması, yolculuğun baş-

¹⁶ *Önü*, s.13.

¹⁷ C.G. Jung, *Dört Arketip*, Çev.: Zehra Aksu Yılmaz, Metis Yay., İstanbul, 2003, s.53.

¹⁸ *Dönüşüm*, s.74.

langıcıdır. İnsanın, sevdiğini kendi eliyle mezara götürmesi, yaşamın bir kuralıdır. İnsan, ölen kişiyi ne kadar çok sevse de onu mezara götürmekten kendini alıkoyamaz. Bunun nedeni, insanın ayrılık anını geciktirme isteğidir. Kişi ölüyü elleriyle sıkı sıkı tutarak, onu yaşama geri çekmeye çabalar. Bu yüzden ölümün, insanın omuzlarından yüreğine indirilmesi gecikir. Yarpızlı da Karadede gibi büyük bir dostu ölümün kollarına terk ederken, kendi bilincinde büyük bir boşluğun içine düşer. Ölüm, öyküde sembollerle derin bir mezarlığa dönüşür. Öyküde “tabut, mezar, Gariplik” gibi semboller, ölümü çağrıştıran değerlerdir. Simgesel olarak taşıma, bir göçün, bir değişimin anlamına gelir. Bu yüzden Yarpızlı, Karadede’nin ölümü ile kendi bilincini de öldürür. Her ölümün ardından bir doğum muhakkak gerçekleşir. Yarpızlı da kendi bilincinde, kendini yeniden düzenlemeye karar verir. Yazar, bu yönüyle ölüme, tetikleyici bir görev verir. Karadede’nin ölümü, Yarpızlı’nın tekrardan doğumunu da beraberinde getirir. Çünkü insan, her an doğumla ölüm arasındadır. Karadede ölürken, ölüm Yarpızlı’yı yeniden var eder.

Benlem adlı öyküde “ölümden öteye yol yok”¹⁹ diyen yazar, ölümü son nokta olarak görür. İnsanın bedensel olarak varacağı son nokta, insanın varlığı bir zaman parantezi içine alır. Bu parantez doğum ile açılır ve ölüm ile kapanır. Bütün insanlar, doğumla bu yol üzerine yürümek zorundadır. Tıpkı dünyaya gelmemizin elimizde olmadığı gibi ölüm de elimizde olmadan, bize sorulmadan gerçekleşen bir şeydir. İnsanın ölümü yaşamaktan başka hiçbir çaresi yoktur. Hayat bütün yönleri ile ölüme akmaya programlanmış bir gösteridir. Yazar da bunun farkındadır. Dünya hayatının gelip geçici oluşunu ölümün anlamlı kıldığını belirtir.

Mektuplar adlı öyküde, hapishanede ölüm emrini bekleyen bir mahkûmun ölümden korkması, onun yaşamını çekilmez bir hale dönüştürür. Ölüm, insanın içine düştüğü an, zaman uzar, dünya anlamını yitirir. Öyküde Medet, bütün varlığını ölüm korkusunun içinde yeniden yaratmaya çalışır. Öyküde koğuşun ışığı, yaşamayı sembolize ederken, ışığın söndürülmesi ölümü çağrıştıır.

“Abüzera, ışığı neden söndürdün?” dedi Medet.

“Ampul çok kirlenmiş, sileceğim” dedi Abüzera.

“Peki, neden silmiyorsun?”

“Soğumasını bekliyorum”

“Tamam anladım”

Medet, nereden geldiğini bilmediği bir hüznle içini çekti. Sonra, yukarıdaki küçük pencereden vuran belli belirsiz ışıktaki, Abüzera’nın gözleri yu-

¹⁹ *Benlem*, s.113.

karıda, sönmüş ampulde, kımıldamadan oturuşuna bakınca, arada hiçbir benzerlik bulunmadığını bile bile, boynundan asılıp öylece kalmış bir adam olarak düşledi onu, iliklerine dek ürperdi”²⁰.

Medet ölümden korkarak, etrafındaki bütün değişimleri onun bir göstergesi olarak algılar. Medet’in bilinçaltı, ölüm korkusu ile dolu olduğu için karanlığı ölüm, ışığı yaşam olarak bilinç düzeyine yerleştirir. Medet’in ölümü bekleyişi, onun bütün yönlerini tahrip eder. İdam ipi, onun için kızgın bir çölden farklı değildir. Yanan koğuş lambası bu çölüm güneşidir.

Medet, Abüzer’a’nın koğuştaki ampulü sökmesi ile ürpertiye düşer. Ampul, Medet’in yaşamını simgeler. Ampulün sökülmesi ise insanın başının koparılması, insanın bedeninin ruhunun ayrıştırılması anlamındadır. İnsanlar ışığı-nuru her zaman yaşama yakıştırmışlardır. Bunun nedeni insanların yaşamı aydınlıkla tanımlarından kaynaklanır. Işık, her zaman ölümün karşısında, ona direnen konumdadır. Ölüm ise bir gecedir. İnsanı bilinmezliğe, karanlığa götüren bir soğuk gecedir. Ampulün sökülmesi Medet için varlığının veya başının gövdesinden ayrılarak son bulması anlamına gelir. Medet bu yüzden büyük bir korku duyar. Ölüme doğru yavaş yavaş yaklaşan Medet, ölümün ne olduğunu bilmez ama ölümden çok korkar. “Ölüme doğru yürüyenin, ölüm karşısında hiçbir düşüncesi yoktur”²¹. Bundan dolayı sadece kendini bekleyen sonu korkunun beşiğinde sallar.

Ağalar ve Beyler adlı öyküde ölüm, geride kalanları birbirine yaklaştıracı bir fonksiyon üstlenmiştir. Mükrimin Bey, eşi Müşfika Sadberk Konuralp’in ölümünden sonra kendini geçmiş ile yüzleşir bir halde bulur. Çünkü ölüm acısıyla, hüznüyle anıları bağrında besleyen bir topraktır.

Tahsin Yücel ölümü, yalnızca bir değişimi kaçınılmaz ve insanın bunun karşısında yapacak bir şeyi olmayan trajik bir son olarak görür. Yazarın öykülerinde ölüm, birçok yüzle karşımıza çıkar. Ölüm bazen soğuk bir taş, bazen insanı kemiren bir kurt gibidir. Yazar, ölümle insanları somut bir dünyadan alarak, soyut bir dünyaya taşımayı düşler. Bunun sebebi, ölümü bir taşınma aracı olarak görmesidir. Ancak ölüm, bütün insanlığı eşitleyici olduğu için, öykülerdeki kahramanların da bunu yaşamasını sağlar. Kaplan: “Ölülerin yalnız kendileri değil, hatıraları da ölüdür”²² der. Ancak yazar, ölüleri nesnelere dönüştürerek, ölümsüzleştirmeyi seçer. Unutmak, ölümün kârı olsa da yazar için unutulmamalı, yaşatılmalı savı hep ön plandadır. Yazara göre ölüm, insanı değiştiren, taşıyan ve kemiren en büyük kurttur.

²⁰ *Mektuplar*, s.37.

²¹ Tarık Özcan, “Oktay Rifat’ın Şiirlerinin ve Romanlarının İncelenmesi, *F. Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Doktora Tezinin Yayınlanmamış Bölümü), Elazığ, 1999, s.431.

²² Mehmet Kaplan, *Nesillerin Ruhü*, Dergâh Yay., İstanbul, 1991, s.234.

Bibliyografya

- C.G. Jung, *Dört Arketip*, Çev.: Zehra Aksu Yılmaz, Metis Yay., İstanbul, 2003.
- Erkan Yar, *Ruh-Beden Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2000.
- Ramazan Korkmaz, “Derviş ve Ölüm Romanı Üzerine Bir Deneme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.3, S. 2, s.225-243, Elazığ, 1989.
- Reha Çamuroğlu, *Dönüyordu*, Om Yay., İstanbul, 1992.
- Mehmet Kaplan, *Nesillerin Ruhu*, Dergâh Yay., İstanbul, 1991.
- Montaigne, *Denemeler*, Çev.: Sabahattin Eyüboğlu, Cem Yay., İstanbul, 1997.
- Nasrullah Pürcevâdi, *Can Esintisi/İslâm'da Şiir Metafiziziği*, İnsan Yay., İstanbul, 1998.
- Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, Şule Yay., İstanbul, 1998.
- Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı*, Can Yay., İstanbul, 1991.
- _____ *Ben ve Öteki*, Can Yay., İstanbul, 1998.
- _____ *Aykırı Öyküler*, Can Yay., İstanbul, 1997.
- _____ *Komşular*, Can Yay., İstanbul, 2000.
- Tarık Özcan, “Oktay Rıfat’ın Şiirlerinin ve Romanlarının İncelenmesi, *F. Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Doktora Tezinin Yayınlanmamış Bölümü), Elazığ, 1999.
- Yüksel Kanar, *Mevlana C. Rumi/ Eserlerinden Seçmeler*, Mopa Kültür Yay., İstanbul, 1992.
- Veysel Şahin, “Ötekileşen Küçük Adam”, *Ada*, S. 6, s. 47-51, Trabzon, 2006.